

Doslov

Jednotlivé díly své románové trilogie nazval Miklós (Mikuláš) Bánffy podle částí varovného nápisu na zdi starozákonního krále Belšazara: *mene, tekel, ufarsin*. Celá trilogie, psaná ve 30. letech 20. století, jako by měla být zpětnou předzvěstí konce, zániku Uher v jejich historickém rozsahu. Ale také zániku uherské aristokracie jako vedoucí, úzké a příbuzensky provázané společenské třídy, která ve svých palácích, kasínech a tanečních sálech nedokázala pochopit proměny okolního světa a byla nakonec smetena a rozprášena vichrem světové války i navazujících změn.

Hrabě Bánffy, jehož rodina v dané době patřila k největším pozemkovým vlastníkům v Transylvánii, ve své mladé dospělosti zažil mnohé z reálií, jimiž v prvním dílu trilogie prochází jeho alter ego Valentin Abády. (Jako zakladatel rodu Bánffyů se v raném středověku uvádí jistý Denis, potomek náčelníka Tomaje z kmene Pečeněhů; Abádyovi přitom v románu sídlí v *Denisově* Tvrzi a je jim připsána navlas stejná genealogie.) Od svých sedmadvaceti let, od roku 1901, byl členem uherského parlamentu. Vskutku – jen tam, kde kvalifikace k politickému působení je v prvé řadě rodová a kde k zastupitelskému mandátu může přijít valná část rodinných známých, lze pochopit dechberoucí repliku, jíž poslanec (!) Valentin v románu odpovídá na otázku po své stranické příslušnosti: „Na vyřčení vlastního soudu jsem přílišným začátečníkem.“ V dalších obdobích byl pak Bánffy také kluzkým nadžupanem nebo intendantem budapeštské opery, kromě prózy se věnoval i dramatu a malířství.

Jak napovídá sám román, politicky měl nejblíže k liberálům kolem Istvána Tiszy: v knize jej vykreslil jako aktuálně oslabeného, přesto státníka každým coulem. Na dobový uherský liberalismus nelze samozřejmě klást nároky 21. století. Podobně jako jinde (srovnej třeba liberalismus mladočechů) k němu patřila řádná dávka nacionalismu a dlouho i značně výběrové volební právo. Na ztrátu Transylvánie, kterou roku 1920 v trianonských jednáních na úkor Maďarska získalo Rumunsko, Bánffy sotva kdy pohlížel jinak než jako

na neštěstí, v jehož daných mezích bylo třeba pracovat o zachování maďarského vědomí, a to v hranicích ořezaného státu i mimo ně. O osud maďarské menšiny na odtržených územích se krátce zasazoval i v roli maďarského ministra zahraničí ve vládě Istvána Bethlena.

V zájmu udržení rodového majetku v Transylvánii přijal roku 1926 rumunské občanství, podmíněné slibem, že se na deset let stáhne z politiky, a věnoval se nadále především psaní a kulturní organizaci transylvánských Maďarů. Roku 1943 se účastnil neúspěšných vyjednávání o tom, zda Maďarsko s Rumunskem společně uzavřou separátní mír se spojeneckými mocnostmi. Jablkem sváru byla severní Transylvánie, kterou válečné Maďarsko tři roky předtím za souhlasu valné většiny inteligence – Bánffyho tehdy nevyjímaje – opět zabralo. A právě na jejím území, v Bonțidě poblíž Kluže, se Bánffy během ústupu německé armády, dlouhé sovětské okupace a nového rumunského režimu marně pokoušel ochránit rodové sídlo a statky. Několik let zde v rostoucí chudobě žil odděleně od rodiny a teprve roku 1949 mu bylo komunistickým režimem umožněno vycestovat za manželkou do Budapešti. Tam následujícího roku zemřel.

Můžeme dnes pociťovat žánrový podiv nad tím, jak se v románu *Byli jste sečteni* mísí politicko-historický záznam a romantika s mnoha parametry červené knihovny. Jde však o klasické vyprávění v tradici velkých románů 19. století. Místy je mnohomluvné, jinde oživené modernějším, „scénaristickým“ stylem, snahou vtáhnout čtenáře do děje i jazykovými prostředky (absence sloves, náhlá zapojení prezentu namísto vyprávěcího minulého času), a také uměřeně dávkovaným humorem. Především pak jde o román důkladně komponovaný.

Již úvodní kapitola dává tušit, že na děj se nebude spěchat. Že protagonistou knihy je mimo jiné krajina ve svých rozličných transylvánských podobách, jakož i samo předivo vztahů mezi celým zástupem postav. (Bánffyho klasifikační zájem o jednotlivá patra domácí aristokracie bychom mohli s trochou nadsázky označit za proustovský.) Krajinné popisy záměrně zpomalují nástup hlavních dějových částí; jak

denní a noční volná příroda, tak městská panoramata střech a pouličních světel romanticky komunikují s rozpoložením hrdinů. Dvě horské kapitoly, dost přesně zasazené do mapy rumunských západních Karpat, lze dnes číst i jako přímočarý návod k túře s velkým batohem.

Ve stavbě vyprávění a v repertoáru postav s jejich činy nacházíme pak četné vzájemné poukazy, paralely, zrcadlení a předznamenání budoucích katastrof. Rozměry románu dovolují různé motivy v obměnách zdvojit a zmnožovat: Wickwitzovy dluhy u Dinory a Gyerőffyho dluhy u Fanny jsou vzájemným zrcadlem nectnosti. Životní příběh Valentina a Ladislava se odehrává v paralelách i v protipohybu. Transylvánie je ustavičnou periferií vlastnějších Uher a na okraji tamního společenského rybníčku zdrženlivě postává figura „zcestovalého muže“, v několika exemplářích (Petr Abády, Arne Szent-Györgyi, Mikuláš Absolon...). O tom, že mládí je kontinuální a ve svých vášních i výstřelcích v zásadě neměnné, svědčí generační posloupnost pamětníků zakončená starým hercem Miňou Gálem a zábavně nesnesitelnou tetou Lízinkou.

Pomineme-li národnostní ohledy, hlavní dnešní překážkou v nerušeném čtení Bánffyho románu jistě bude dobově podmíněné zobrazení tělesnosti a sexuality hlavních hrdinů, zejména Valentina a Adriany. Nejde přitom o konzervativní moralismus. Individuální emancipace je tu na postupu. Vypravěč více či méně registruje problematiku, zastaralý společenský řád, který maličkým místním mocipánům, oporám nepřítomných a povznesených aristokratů, propůjčuje takřka feudální moc nad životními podmínkami a těly nejnižších vrstev. (Řád, který dokonce ještě v meziválečném období, slovy Sándora Máraiho, udržoval půldruhého milionu Maďarů, pětinu národa, v nesvobodném postavení sluhů.) Dopis, v němž se Adriana pokouší s Valentinem navždy rozjet slovy „nezabíjej mne...“, je dojemný a věrohodný. Šokující dysfemismus, podle něhož na sebe řádně provdaná Adriana v domě Uzdyových pohlíží jako na „chovnou prasnici“, je opakem upjatosti.

Kazem na čtivosti devadesát let starého románu je para-

doxně sexuální psychologizace postav v duchu tehdy prudce módních škol. Je to bezpochyby právě psychoanalýza s podvědomím jako svým ústředním pojmem (anebo přinejmenším její populární obraz), co autorovi dovoluje do omrzení prohánět Valentinovými motivacemi figuru nelítostného, atavistického samce-dravce. Také ztotožnění „pravého života“ i ženskosti hlavní hrdinky Adriany s kladenou nutností jejího sexuálního dozrání není ani tak věc konzervativní morálky, jako spíš moderní, a špatné, psychologie. Nemluvě už o dozvucích „vědecké“ fyziognomie a frenologie, s nimiž je například Fanny Berédyová znovu a znovu přirovnávána ke kočce.

Vizuálně výraznou scénu hostiny právě u hraběnky Fanny můžeme však zřejmě považovat za jeden z klíčů k celkovému smyslu románu. Luxusně prostřená tabule září, až přechází zrak, za zády hostů je temno a pohybují se tam stíny sluhů. Jas a lesk je tam, kam se odvažujeme pohlédnout.

Radek Ocelák

